

Leszek Jańczuk

JAK DATOWAĆ POTOP?

W 1650 roku arcybiskup Uppsali, Ussher, opierając się na listach genealogicznych tekstu masoreckiego¹ zawartych w Gen 5,3-32; 11,10-26 wyznaczył datę Potopu na 2348 przed Chr. Nieco później J. von Mueller opierając się na Septuagincie² wyznaczył inną, konkurencyjną datę 3473 przed Chr.,³ lecz na ogół przyjmowano, że Potop nastąpił ok. 2400 przed Chr.⁴ Dopiero powstanie archeologii i jej dalszy bujny rozwój uświadomił, że ludzkość jest nieco starsza. Cztery stare cywilizacje: Egiptu, Sumeru, Indii, Chin sięgają swym początkiem przed 3 000 rok przed Chr. Nie znaczy to bynajmniej, że w ten sposób została podważona wiarygodność Biblii. Biblia nigdzie nie stwierdza, ile lat upłynęło od Adama do Potopu czy od Potopu do Abrahama, a listy genealogiczne z Gen. 5,3-32; 11,10-26 nie muszą być kompletne.⁵ Niekompletne są listy genealogiczne przecinające okres niewoli egipskiej,⁶ również genealogie przypadające na okres Sędziów wyglądają na skrócone. Mówiąc o genealogicznych skrótach należy pamiętać, iż w jęz. starohebrajskim terminy „urodzić” oraz „syn” miały znaczeniowo szersze zakresy niż we współczesnych językach europejskich. W języku hebrajskim nie istniał osobny termin określający wnuka, w związku z czym często określano go przy pomocy tego samego terminu co syna (hebr. *ben*, np. Gen 31,28; 32,1; 36,2,14; 2 Król 8,26; 9,20; Ezdr 5,1). Wskazuje to na szeroki zakres znaczeniowy hebrajskiego „*ben*”. Nazwanie wnuka lub prawnuka synem nie było więc błędem.⁷ Gdy jednak chciano uzyskać większą dokładność, używano zwrotu „syn syna” (hebr. *ben b'ne*), np. Gen 11,31; 45,10; Ex 10,2; 34,7; Deut 4,9; 6,2 i inne. Z tych to względów dzisiaj przy ustalaniu dat Potopu często przesuwa się je dalej, niż zezwalałyby na to genealogie tekstu masoreckiego czy Septuaginty.

W 1929 roku archeolog Leonard Woolley badając warstwę powodziową z Ur ustalił jej wiek na ok. 4 000 przed Chr. Ponieważ warstwę tę utożsamiał z Potopem, powstała w ten sposób nowa jego data. Za taką datą opowiada się W. Keller, H. Halley i większość współczesnych biblistów. Późniejsze dokładniejsze radiowęglowe analizy warstwy powodziowej z Ur ustaliły jej datę na 3 800 przed Chr.⁸

M.F. Unger przesuwa Potop do ok. 5 000 przed Chr., a niektórzy nawet do ok. 10 000 przed Chr. (ostatnie zlodowacenie). Zanim opowiem się za którąś z przedstawionych dotąd propozycji, chciałbym zastanowić się nad tym, w jakim punkcie kulturowego rozwoju

¹ Tekst masorecki (MT) - opunktowany (osamogłoskowany) tekst Starego Testamentu. Zabiegu tego dokonali masoreci (kropkarze) w X wieku, wcześniej tekst ST pozbawiony był samogłosek.

² Septuaginta (LXX) - przekład grecki ST dokonany w latach ok. 280-132 przed Chr. w Aleksandrii.

³ Przytaczam za: G.W.F. Hegel, **Wykłady z filozofii dziejów**, t. I, Warszawa 1958, s. 176. Już Hipolit Rzymski (zm. 235) datował Potop na 3058 przed Chr. (w oparciu o Septuagintę). Wg MT Abraham urodził się w 292 r. po Potopie, zaś wg LXX – w 1072 r. po Potopie.

⁴ Sam Hegel skłaniał się ku niej.

⁵ 10 ogniwi genealogicznych przed i 10 po Potopie.

⁶ Zaledwie 3-4 ogniwa genealogiczne za okres 430 lat (patrz Ex6,16; 1 Kron 2-8).

⁷ Stąd biorą się określenia: „syn Dawida”, „syn Abrahama” i inne.

⁸ Warstwa powodziowa z Niniwy jest tak samo datowana. Warstwy z Kusz, Szaruppak, Uruk są młodsze i pochodzą z późniejszych lokalnych powodzi, ale warstwa Potopowa nie musiała wszędzie się zachować.

ludzkości należałoby umieścić Potop? Wszak człowiek przedpotopowy znał już technologię wytopu metali (Gen 4,22). Otóż technologię tę po raz pierwszy opanowała działająca na terenie Mezopotamii kultura Halaf. Kultura ta zniknęła ok. 4 000 przed Chr., a więc w czasie przypadającym na warstwę powodziową z Ur. Upadek tej kultury nie był poprzedzony charakterystycznym w takich przypadkach okresem schyłkowym, nic też nie wskazuje na to, iż był spowodowany przez najeźdźców. Twórcy następnej kultury Ubajd (Obeid) byli prawdopodobnie ludnością autochtoniczną. Ubajd nie jest kontynuacją Halaf, jedną z podstawowych między nimi różnic jest nagminne występowanie wizerunków ludzkich i zwierzęcych w ceramice halafskiej i zupełny ich brak w ubajdzkiej.⁹ Przyczyną tego braku mogły być wierzenia religijne. Dodajmy, iż w Niniwie warstwy archeologiczne należące do kultury Halaf zalegają pod warstwą powodziową, natomiast warstwy Ubajd - nad nią.¹⁰ Wszystko to przemawia za 3 800 r. przed Chr. jako datą Potopu.¹¹

R. Whitelaw sprawdził 30 000 zarejestrowanych odczytów uzyskanych na podstawie datowania metodą C-14. Okazało się, że ok. 5 000 lat temu nie było prawie żadnej istoty, lecz epokę tę poprzedziło bujnie rozwinięte życie.¹²

Ponadto można jeszcze nadmienić, iż wg filologów język praindoeuropejski rozpadł się na szereg języków i dialektów w końcu 4 tysiąclecia przed Chr. lub na przełomie 4 i 3 tysiąclecia przed Chr. Natomiast zigguraty pojawiły się w Mezopotamii ok. 3 300 r. przed Chr.¹³

Sądzę, iż pomocnym dla dokładniejszego ustalenia daty Potopu może być zjawisko astronomiczne, jakim jest powtarzający się co 77 lat powrót komety Halleya w okolice Słońca. Otóż w 3850 roku przed Chr. zbliżyła się ona do Ziemi wyjątkowo blisko i mogła tym spowodować opadnięcie wód „sponad sklepienia” (Gen 1,7) na Ziemię, czyli Potop.

Leszek Jańczuk

Bibliografia (zasadnicza):

- Biblia Hebraica Stuttgartensia**, Stuttgart 1987.
M. Brezillon, **Encyklopedia kultur pradziejowych**, Warszawa 1981.
H. Halley, **Przewodnik biblijny**, t. 1, Warszawa 1969.
K. Kowalski, Z. Krzak, **Mówią tysiąclecia**, Warszawa 1989.
J. Meuszyński, **Odkrywanie Mezopotamii**, Warszawa 1977.
H.W. Saggs, **Wielkość i upadek Babilonii**, Warszawa 1973.
Septuaginta, Stuttgart 1979.
J.St. Synowiec, **Na początku**, Warszawa 1987.
M.F. Unger, **Ungers grosses Bibelhandbuch**, Bielefeld 1990.

⁹ Pojawiły się dopiero pod koniec kultury Ubajd i tylko na północy.

¹⁰ Ur znajdował się poza obszarem oddziaływania kultury Halaf, toteż warstwy leżące pod powodziową nie należą do tej kultury, lecz warstwy leżące bezpośrednio nad powodziową należą do Ubajd.

¹¹ Pomocną dla ustalenia daty Potopu może też być szybkość wysychania Morza Martwego i Morza Kaspijskiego. Osobiście nie dysponuję konkretnymi w tym zagadnieniu danymi.

¹² Przytaczam za: J.W.G. Johnson, **Na bezdrożach teorii ewolucji**, Warszawa 1989, s. 119.

¹³ Według Septuaginty od Potopu do wieży Babel minęło 531 lat.